

Sprekend Humanisme

Uitwerking van het radioprogramma met:

Garmt Stuiveling (1907-1985)

Datum	: 16 juni 1986
Lokatie	: Onbekend
Onderwerp(en)	: Garmt Stuiveling over Herman Gorter <ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mei, Verzen, Kenteringssonnetten, Klein Heldendicht, Pan</i> ○ Grenzen van de taal, experimentele poëzie ○ Socialisme, SDAP
Duur interview	: 31.21 (min/sec)

Naam/functie interviewer(s)	: N.V.T.
Kader/context	: Garmt Stuiveling legt een jaar voor zijn dood zijn literaire herinneringen vast aan de dichter en politicus Gorter.
Datum uitwerking	: 8 januari 2014
Uitgewerkt door	: Marieke Nap
Niveau van uitwerking	: Indicatief (globaal. Tijd/onderwerp + kernzin(nen) en evt. opmerking)
Drager	: Gedigitaliseerde opname van een geluidscassetteband WAV bestand WAV-135-A Stuiveling.

Respondent	: Garmt Stuiveling (1907-1985)
-------------------	--------------------------------

Garmt Stuiveling was buitengewoon hoogleraar Taalbeheersing en hoogleraar Nederlandse letterkunde en Taalbeheersing aan de Gemeentelijke Universiteit Amsterdam. Hij schreef gedichten, kritieken, essays, een toneelstuk in verzen (*Erasmus*), een biografie over Jacques Perk en enkele literairhistorische boeken. Hij was voorzitter van het Multatuli-genootschap en droeg bij tot de oprichting van het Multatuli-museum in Amsterdam. Ook was hij bestuurslid van het Letterkundig Museum en de Nederlandse Vereniging van Letterkundigen, verder voorzitter van de Henriëtte Roland Holst-stichting. Na de oorlog raakte Stuiveling betrokken bij de oprichting van het Humanistisch Verbond (HV). Hij bekleedde hierin bestuursfuncties en verrichtte vele werkzaamheden. Ook speelde hij een grote rol bij de komst van humanistische radiolezingen in het VARA-programma *Geestelijk Leven*.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
00.00	Inleiding	Eerste aflevering: Stuiveling over Gorters jeugd en studie, de publicatie van <i>Mei</i> in 1889 en de betekenis van het gedicht.
02 20	Verskil <i>Mei</i> en <i>Verzen</i>	Verskil in duur en moment. <i>Mei</i> geschreven vanuit herinnering, <i>Verzen</i> vanuit waarneming. <i>Verzen</i> zijn poging om emotie van de waarneming onmiddellijk weer te geven, als momentopname, niet als herinnering. Momenten zijn losgemaakt uit de continuïteit van het tijdsgebeuren.
04 13	Moment is niet vast te leggen	Dingen die actueel zijn als moment, kun je niet rekken. Schilderkunst en taal willen allebei dingen vastleggen en zijn soort tegenstrijdigheden. Poëzie: vastleggen van iets heel persoonlijks in taal veralgemeent, neemt het persoonlijke weg. Gorter wilde in <i>Verzen</i> - nieuw, verrassend én onmogelijk - blijvend een kort ogenblik van emotie, waarneming vastleggen. Hij drukte alle mogelijke emoties uit. Maar wat iedere keer verschuivend is, is niet vast te leggen.
07 18	Citaat <i>Verzamelde Werken. Deel 2</i>	Schrikkend is de nacht met een stillen schrik / bebloesemd, weemoedig, slaperig / en druk nog en mensche-schreeuwerig, / ik voel me uitstedig.
07 30	Grenzen van de taal	Gorter wilde zich laten inspireren door gebeurtenissen. Hij voelde waarschijnlijk zelf ook wel dat hij in zijn experimentele schrijven de grenzen van de taal naderde, misschien zelfs overschreed.
08 29	Citaat <i>Verzen</i>	Zie je ik hou van je / ik vin je zoo lief en zoo licht - / je oogen zijn zoo vol licht / ik hou van je, ik hou van je

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
09 08	Experimentele poëzie	<p>Van Deyssel was lyrisch over de sensitieve verzen, de gewone lezer ietwat verbijsterd. Gorters poëzie was het meest experimentele dat in West-Europa in 1890 verscheen.</p> <p>Vergelijking met het werk van Van Gogh, dat aanvankelijk ook niet werd gewaardeerd.</p>
10 36	Overgang: Kenteringssonnetten	<p>Gorter beseft dat zijn experiment zo niet kan doorgaan en publiceert plots 30 sonnetten: '<i>Kenteringssonnetten</i>' (volgens Henriëtte Roland Holst). Overgang van sensitieve verzen naar verzen van Spinozistische tijd.</p> <p>Stuiveling schreef in 1944 een analyse van stijl en achtergrond, op voorwaarde dat de sonnetten ook werden afgedrukt - Gorter zelf had ze verworpen, maar Jenne Clinge Doorenbos gaf toestemming.</p> <p>Gorter gebruikt taal zoals hij de werkelijkheid ziet: met een dubbele bodem. Hij beschrijft de zichtbare werkelijkheid en een aanvoeling van achtergrond daarachter, van onzichtbare werkelijkheid.</p>
14 07	Citaat <i>Verzamelde werken. Deel 2</i>	<p>Dag is muziek van wisselende dingen / voor mij, de stemmen en ronde gezichten / waarin 'k me keer, waarin ik ga en lichte / vreugde gevoel buiten in 't windezingen.</p>
15 28	Spinozistische gedichten	<p>De sonnetten zijn even bewonderenswaardig als <i>Verzen of Mei</i>, maar Gorter kon zo niet oneindig doorgaan. Hij wilde als rationalistisch denker de half-mystieke achtergrond achter de werkelijkheid systematiseren en vond verwante filosofie in de <i>Ethica</i> van Spinoza. De vertaling hiervan inspireerde hem tot enkele gedichten, die betoverd en eerlijk zijn, maar toch ook dor.</p>

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
17 23	Citaat <i>Verzamelde werken. Deel 2</i>	Als een moeder die alles in zich sluit / is God. Hij is de stille en groote / Natuur; in elk ding waarin hij zich uit / is zijne kracht.
17 59	Socialisme & SDAP	Spinoza was geen inspiratiebron voor Gorter als dichter, het socialisme wel. Franc van der Goes (aangetrouwde neef) zette hem rond 1895 op dat spoor. Marx verklaarde het probleem van de verhouding mens/medemensen, enkeling/maatschappij en de opeenvolgende fasen van de maatschappelijke ontwikkeling in de geschiedenis. Gorter, Henriëtte Roland Holst en Rik Roland Holst werden tijdens het congres in 1897 lid van de SDAP. De eerste twee kwamen in de redactie van <i>De Nieuwe Tijd</i> .
20 25	Nieuwe inspiratie door SDAP	Gorter ging met Troelstra naar Friesland voor propagandaspeeches, voelde zich opgenomen in een verwante beweging die hem inspireerde. <i>Verzen</i> (1903) bevat dan ook gedichten die direct weer aan de emotie van de werkelijkheid ontsproten zijn.
21 38	Citaat <i>Verzamelde werken. Deel 2.</i>	De dag gaat open als een gouden roos / ik sta aan 't raam en zend mijn adem uit
23 13	Epiek in plaats van lyriek	Gorter wilde niet alleen eigen emotie weergeven: niet socialistisch genoeg en niet klassiek genoeg. Voor de klassieken was drama het hoogste en epos belangrijker dan lyriek. Gorter had geen talent voor drama, daarom in plaats van lyriek een epische vorm die de emoties van het proletariaat weergaf. In 1905 kwam een herdruk van <i>Verzen</i> van 1903 in 3 delen: individualistische verzen, overgangsverzen en objectieve, socialistische verzen.

Teller: minuut/sec	Index/onderwerp:	Opmerkingen:
25 23	Citaat <i>Verzamelde werken. Deel 2.</i>	Arbeidersklasse, mannen en gij, vrouwen / proletariërs, arm van kled en van brood.
26 25	Epiek: <i>Een klein heldendicht</i>	<p>Vertellend gedicht (1906) over een arbeider en een arbeidster die naar socialisme toegroeien.</p> <p>Hij beschrijft niet alleen gebeurtenissen, ook emoties van anderen.</p> <p>Gorter distantieert zich als dichter.</p> <p>De kritieken waren vrij slecht, alleen Karel van de Woestijne begreep wat Gorter wilde zeggen.</p>
28 00 - 31 21	Bijzonderheden <i>Klein heldendicht</i> & aanzet <i>Pan</i>	<p>Herdruk <i>Klein heldendicht</i> in 1908: met reproducties van symbolistische muurschilderingen van Rik Roland Holst voor het gebouw van de Diamantbewerkerbond. Symbolische proletariër paste blijkbaar bij het gedicht. Het werd al snel vertaald in het Duits. De vrouw Ada uit de eerste druk (1906) is een kleine hommage aan zijn geliefde, Ada Prins.</p> <p>In 1908 is dit gewijzigd in Anna: Ada is nooit overtuigd socialiste geworden en daarom niet langer in het gedicht gehandhaafd.</p> <p>Typerend: op een zelffoto kijkt Gorter recht de lens in, maar Ada kijkt opzij.</p> <p>Maar een gedicht was niet wat Gorter wenste: hij wilde een groot episch werk over de hele gang van de socialistische beweging naar de toekomst toe.</p> <p>Zijn poging daartoe in <i>Pan</i> (1912) is veel grootser dan <i>Klein heldendicht</i>.</p>